

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГАРАНТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ADMINISTRATIVE JUSTICE AS AN ELEMENT OF GUARANTEEING AND IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF EQUALITY UNDER THE LAW IN THE SPHERE OF PUBLIC ADMINISTRATION

Чехович Т.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджено актуальні питання адміністративної юстиції як елемента гарантування та реалізації принципу рівності перед законом у сфері публічного управління. Автором здійснено аналіз доктринальних підходів до розуміння категорії «адміністративна юстиція». Зроблено висновок, що в наукових джерелах наявний плюралізм наукових підходів і поглядів на те, яким чином має тлумачитись і застосовуватись категорія «адміністративна юстиція». Автор наголошує на тому, що дотримання принципу рівності є обов'язковою вимогою закону, якої зобов'язаний дотримуватись адміністративний суд під час відправлення правосуддя. Доведено, що нормативно-правові акти не закріплюють механізм реалізації цього принципу, способи його дотримання й можливі шляхи порушення, відповідальність за його порушення, процедури контролю за його дотриманням тощо. Зроблено припущення, що, як і в більшості випадків, певні обов'язки суду стосовно дотримання принципу рівності вгадуються зі змісту відповідних статей. Запропоновано власний погляд на те, як може реалізовуватись вимога щодо дотримання принципу рівності адміністративними судами.

Ключові слова: принцип рівності перед законом, публічне управління, адміністративна юстиція, адміністративне судочинство, механізм забезпечення.

В статье исследованы актуальные вопросы административной юстиции как элемента обеспечения и реализации принципа равенства перед законом в сфере публичного управления. Автором осуществлен анализ доктринальных подходов к пониманию категории «административная юстиция». Сделан вывод, что в научных источниках имеется плюрализм научных подходов и взглядов на то, каким образом должна толковаться и применяться категория «административная юстиция». Автор отмечает, что соблюдение принципа равенства является обязательным требованием закона, которого обязан придерживаться административный суд при отправлении правосудия. Доказано, что нормативно-правовые акты не закрепляют механизм реализации этого принципа, способы его соблюдения и возможные пути нарушения, ответственность за его нарушение, процедуры контроля за его соблюдением и тому подобное. Сделано предположение, что, как и в большинстве случаев, определенные обязанности суда в отношении соблюдения принципа равенства угадываются по содержанию соответствующих статей. Предложен собственный взгляд на то, как может реализовываться требование по соблюдению принципа равенства административными судами.

Ключевые слова: принцип равенства перед законом, публичное управление, административная юстиция, административное судопроизводство, механизм обеспечения.

The article investigates the actual issues of administrative justice as an element of guaranteeing and implementing the principle of equality before the law in the field of public administration. The author analyzed the doctrinal approaches to understanding the category of “administrative justice”. It is concluded that scientific sources have pluralism of scientific approaches and views on how the category “administrative justice” should be interpreted and applied. The author emphasizes that compliance with the principle of equality is a mandatory requirement of the law, which is obliged to adhere to the administrative court in the administration of justice. It is proved that normative-legal acts do not establish a mechanism for the implementation of this principle, the ways of its observance and possible ways of violation, the responsibility for its violation, the procedure for monitoring its compliance, etc. It is assumed that, as in most cases, certain obligations of the court regarding the observance of the principle of equality are guessed from the content of the relevant articles. The author proposes his own view on how the requirement to adhere to the principle of equality by administrative courts can be implemented.

Key words: principle of equality before the law, public administration, administrative justice, administrative justice, mechanism of provision.

Постановка проблеми. Правовою наукою і практикою вироблено низку дієвих і загальноприйнятих способів захисту суб'єктивних прав, свобод та інтересів, серед яких правознавці називають: адміністративний контроль, звернення громадян, адміністративну юстицію, адміністративне оскарження, юридичну відповідальність [1, с. 347].

Поміж них важливе місце належить адміністративній юстиції як елементу гарантування та ре-

лізації принципу рівності перед законом у сфері публічного управління. Це зумовлено надзвичайно важливою роллю, яку вона виконує, та рисами, якими, як відзначають вчені, вона наділена. Фахівці в галузі права вважають, що досвід багатьох країн доводить, що адміністративна юстиція стає саме тим демократичним інститутом, який покликаний гарантувати людині захист державою в особі адміністративних судів її прав від можливого свавілля

та зловживань із боку державних органів та чиновників [2, с. 3].

Стан дослідження проблеми. Упродовж останніх років було опубліковано чимало наукових робіт, присвячених проблемам адміністративної юстиції. Так, вагомий внесок у дослідження адміністративної юстиції як інституту захисту прав людини у своїх наукових розвідках зробили В. Авер'янов, І. Коліушко, Р. Куйбіда, С. Косінов, В. Решота, Т. Кравчук, А. Ромашова, О. Легка, О. Капля, О. Пасенюк, О. Панченко та ін., проте, незважаючи на вже існуючі численні наукові дослідження у сфері адміністративної юстиції, питання щодо адміністративної юстиції як елементу гарантування та реалізації принципу рівності перед законом у сфері публічного управління є малодослідженим та потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Цілі статті. Мета цієї статті впливає з необхідності дослідження адміністративної юстиції як елементу гарантування та реалізації принципу рівності перед законом у сфері публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою частиною в системі засобів захисту суб'єктивних прав, свобод та інтересів громадян є адміністративна юстиція, з якою пов'язується відправлення правосуддя в порядку адміністративного судочинства (тобто судовий порядок захисту прав і свобод). У наукових джерелах, звісно, висуваються й інші пропозиції щодо розуміння категорії «адміністративна юстиція». Наприклад, окремі вчені наголошують на можливості її тлумачення як:

1) форми правового контролю (С.А. Косінов) [3, с. 263–271], із чим ми не можемо погодитись, адже в такому разі відбувається підміна правових понять: або сутність контролю стирається, внаслідок чого будь-яке вивчення фактичних обставин справи, матеріалів, доказів, здійснення перевірок юридичних фактів тощо та прийняття за їх наслідком рішення розглядатиметься як контроль; або ж сутність судочинства, внаслідок чого розмивається межа між відправленням правосуддя (для чого суд розглядає справу по суті, вивчає всі обставини й матеріали та приймає справедливе рішення) та здійсненням контрольно-наглядової діяльності суб'єктами публічної адміністрації. На нашу думку, це груба помилка, оскільки контроль та судочинство є зовсім різними юридичними процесами, самостійними різновидами юридичної діяльності уповноважених суб'єктів, які відрізняються за сутністю, змістом, правовими наслідками, порядком здійснення, формами й процедурами реалізації, інструментами діяльності, застосуванням яких вони розпочинаються, супроводжуються та завершуються. Тому, на наше переконання, категорично не можна визначати адміністративну юстицію через поняття контрольно-наглядової діяльності, як не можна відносити контроль до форм відправлення правосуддя;

2) системи спеціально створених судових та квазісудових органів: із вирішення та розгляду за спеціально встановленою процедурою адміністративних спорів щодо незаконності актів, дій чи

бездіяльності адміністративних органів, що порушують суб'єктивні права фізичних чи законні інтереси юридичних осіб (В.В. Решота) [4, с. 208–214]; із контролю за дотриманням законності у сфері державного управління (Т.О. Кравчук) [5, с. 15–25]. Такі підходи також не видаються нам вдалими з декількох причин. По-перше, один із авторів чомусь наділяє фізичних осіб правами, а юридичних осіб – лише інтересами, що суперечить щонайменше низці нормативно-правових актів, якими закріплено протилежне, зокрема: ч. 1 ст. 91 Цивільного кодексу України [6], відповідно до якої юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині; ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, згідно з якою завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин із метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень із боку суб'єктів владних повноважень.

По-друге, застосований у визначенні термін «адміністративний орган» значно звужує межі адміністративного судочинства, залишаючи поза ними рішення, дії, бездіяльність таких суб'єктів публічної адміністрації, які не мають статусу «органу», однак наділені владними повноваженнями (серед таких можна згадати, щонайменше, юридичних осіб публічного права, насамперед публічні фонди, й суб'єктів делегованих повноважень, якими можуть бути фізичні особи), та які не є «адміністративними» органами (наприклад, органи законодавчої влади, органи судової влади, органи влади, не віднесені до певних гілок влади, як то Рахункова Палата України [7], Центральна виборча комісія [8], органи прокуратури [9]), але можуть діяти як суб'єкти публічного управління. До того ж, варто згадати в даному випадку й ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, в якій застосовується термін «суб'єкт владних повноважень», а не «адміністративний орган». Так само недоцільним вважаємо те, що один із авторів обмежив діяльність адміністративних судів контролем за законністю у сфері державного управління, виключивши тим самим із компетенції адміністративних судів повноваження на розгляд справ, у яких оскаржуються рішення, дії, бездіяльність суб'єктів муніципального управління (органів місцевого самоврядування) та суб'єктів республіканського управління (органів влади Автономної Республіки Крим).

По-третє, дане визначення загалом суперечить сутності центральної й визначальної для поняття «адміністративна юстиція» категорії «юстиція», яка пішла від латинського слова «*justitia*» та означає «справедливість» [10, с. 63], «правосуддя» [11], в корені якого лежить термін «*jus*» – «право» [12]. З таким означенням терміну «юстиція», як на нас, швидше узгоджується розуміння адміністративної юстиції як діяльності адміністративних судів із від-

правлення правосуддя, тобто як адміністративного судочинства. Адже зі справедливістю й правосуддям асоціюється саме процес вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин, а не суб'єкти, які це здійснюють. У протилежному випадку мало б місце свавілля й беззаконня, за якого справедливим було б усе, що робить посадова особа, оскільки вона – це правосуддя (на кшталт відомому вислову короля Людовіка XIV «Держава – це я» [13, с. 85; 14, с. 13–18]), що не відповідає правовій дійсності;

3) особливого різновиду правосуддя, що передбачає діяльність адміністративних судів із розгляду та вирішення адміністративних спорів, які ініціюються громадянами шляхом оскарження протиправних дій чи бездіяльності органів виконавчої влади та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб відповідно до правил адміністративного судочинства (А. Ромашова, наук. кер. У.М. Парпан) [14, с. 23]; якій притаманна система судових органів, до компетенції яких входить розгляд зазначених справ за позовами на рішення, дії чи бездіяльність державних органів у сфері публічної діяльності (О.В. Легка) [15, с. 69–72]. Із названих вище причин із поглядами вчених у межах даного підходу до визначення поняття «адміністративна юстиція» ми також погодитись повною мірою не можемо, адже чомусь автори ігнорують реальну систему суб'єктів публічної адміністрації, які функціонують на сьогодні в Україні, та, як наслідок, повноваження адміністративних судів розглядати адміністративні справи, в яких оскаржуються рішення, дії та бездіяльність таких суб'єктів. До того ж, не зовсім зрозумілим видається словосполучення «органів виконавчої влади та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб» – чи то друкарська помилка, чи автор мав на увазі щось інше, що потребує додаткового пояснення з його боку;

4) сукупності всіх названих вище елементів у залежності від контексту застосування терміна: «може виступати як судовий контроль за діяльністю публічної адміністрації, порядок розгляду спорів громадян і юридичних осіб із суб'єктами публічної влади, система спеціальних судових органів. Також воно використовується для позначення сфер соціального буття (сфера юстиції)» (О.М. Капля) [17, с. 108–110]. У даному випадку, звичайно, ми не можемо заперечувати можливість кожної особи використовувати будь-який термін довільно на її розсуд. Але з точки зору фахівця у сфері права ми не можемо підтримати такий підхід, адже він означатиме відміну будь-яких вимог щодо обов'язковості єдиної практики вживання юридичних термінів та єдиних стандартів у тлумаченні законодавства.

Отже, з викладеного можемо підсумувати, що в наукових джерелах наявний плюралізм наукових підходів і поглядів на те, яким чином має тлумачитись і застосовуватись категорія «адміністративна юстиція». Такий стан наукового пізнання зумовлений, на нашу думку, кількома чинниками: по-перше, відсутністю нормативного закріплення цього тер-

міну в Кодексі адміністративного судочинства України як основному законі у сфері адміністративного судочинства та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [18] як засадничому у сфері організації суддівської влади; по-друге, термінологічною плутаниною, яка настала в Україні після численних змін, внесених до науки адміністративного права під впливом радянської влади та радянської ідеології (відмова від адміністративного права взагалі, тиск на вчених, зміна спрямованості наукових досліджень, відмова та/або заперечення більшості інститутів й категорій тощо [19, с. 60–65]); по-третє, відсутністю комплексних наукових досліджень, у яких було б вирішено проблему розмежування різних юридичних термінів в окресленій сфері. На нашу думку, вирішенню цих проблем сприятиме здійснення відповідних кроків – активізація наукових розробок та нормопроектної роботи на їх підставі.

Так чи інакше, ми дотримуємось позиції більшості видатних вчених сучасності та минулого, які наголошують на доцільності розуміння адміністративної юстиції як адміністративного судочинства (І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда, Ю.М. Старілов, І.Д. Фіалковська, Д.М. Чечот та ін.) [20, с. 11; 21, с. 833; 22, с. 205–211; 23, с. 31]. Зауважимо, що наразі ми не вдаватимемось до наукової полеміки з приводу можливості й доцільності розмежування схожих понять «адміністративне судочинство», «адміністративний процес», «адміністративна юстиція». Звичайно, кожному з них можна знайти самостійне місце в системі юридичних понять та категорій, як і відмежувати явища або певні аспекти явищ, які вони позначають, описують. Але науковий інтерес у нашому дослідженні становить зовсім інше питання – адміністративна юстиція як елемент гарантування й реалізації принципу рівності. Це означає, що нам достатньо лише обрати позицію з приводу розуміння адміністративної юстиції, щоб визначити правове поле, в якому гарантується й реалізується принцип рівності. Певна річ, що наш вибір має бути науково обгрунтованим. Тому ми навели різні підходи, які домінують у науковій літературі з приводу визначення поняття «адміністративна юстиція», а також власні погляди й аргументи щодо них. Разом із тим наведеного вище висновку достатньо, як на нас, щоб продовжити виклад основного питання.

Таким чином, якщо розглядати адміністративну юстицію як правосуддя, яке відправляється адміністративними судами (ще раз нагадуємо, що юстиція означає правосуддя), то її роль у забезпеченні принципу рівності стає очевидною й такою, що не викликає ані запитань, ані зауважень: забезпечення рівності громадян перед законом за допомогою справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин шляхом розгляду справи по суті та за його наслідком задоволення адміністративного позову повністю або частково, прийнявши одне з таких рішень: визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень; визнання протиправним та скасування індивіду-

ального акта чи окремих його положень; визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії та ін. (див. ст. 245 Кодексу адміністративного судочинства України).

Разом із цим значення адміністративної юстиції можна розкрити з декількох позицій: 1) забезпечення громадянами своєї рівності перед законом шляхом реалізації права на судовий захист. Тобто мова йде про конституційне право на судовий захист, реалізуючи яке громадяни можуть захистити інші свої права, свободи та інтереси; 2) забезпечення адміністративним судом принципу рівності громадян перед законом, який було порушено суб'єктом публічної адміністрації, шляхом вирішення публічно-правового спору та прийняття відповідного рішення; 3) діяльність адміністративних судів, під час здійснення якої вони так само мають дотримуватись принципу рівності громадян перед законом і судом. І в даному випадку адміністративна юстиція виступає елементом реалізації принципу рівності, або, інакше кажучи, сферою його застосування.

Отже, через перші два названі ракурси адміністративна юстиція виступає в ролі елемента гарантування принципу рівності громадян перед законом та засобу його забезпечення, а принцип рівності – як предмет захисту (предмет забезпечення, предмет публічно-правового спору, право, яке потребує судового захисту). Натомість в останньому названому ракурсі адміністративна юстиція розглядається як сфера застосування принципу рівності, а принцип рівності, у свою чергу, – як вимога до діяльності адміністративних судів. Пропонуємо розглянути їх детальніше, щоб мати повну уяву про те, наскільки ефективною є адміністративна юстиція в гарантуванні принципу рівності та яким є стан нормативно-правового забезпечення принципу рівності в означеній сфері.

Рухаючись в обраному напрямку, передусім пропонуємо розглянути питання нормативного закріплення принципу рівності як вимоги до діяльності адміністративних судів. У цьому випадку зазначимо, що сьогодні така вимога закріплена:

1) у ст. 8 Кодексу адміністративного судочинства України, де вказується: «Всі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом. Не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками»;

2) у ст. 9 Закону України «Про судоустрій і статус судів», де зазначено: «Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак. Суд створює такі умови, за яких

кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом».

Із цитованих статей бачимо, що принцип рівності в судочинстві означає, що всі учасники судового процесу рівні, в них рівні процесуальні права, вони не можуть мати ані привілеїв, ані обмежень через особистісні ознаки: стать, расу, колір шкіри, майновий стан тощо. Разом із цим у літературі неодноразово наголошується на тому, що адміністративне судочинство має певну специфіку в реалізації принципу рівності через те, що адміністративні суди розглядають справи за позовом до суб'єктів владних повноважень, і, як наслідок, повноцінна рівність не може бути забезпечена, оскільки сторони у провадженні не рівні за своїм правовим становищем. У зв'язку із цим М.Г. Кобилянський відзначає, що Кодекс адміністративного судочинства України закріплює низку, так би мовити, додаткових гарантій для приватних осіб, не наділених публічно-владними повноваженнями, які виступають другою зі сторін у судовому процесі. Зокрема, вчений наголошує, що: в ч. 4 ст. 94 закріплено, що у справах, в яких позивачем виступає суб'єкт владних повноважень, а відповідачем – фізична чи юридична особа, судові витрати, здійснені позивачем, із відповідача не стягуються; в ч. 2 ст. 71 в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. На думку М.Г. Кобилянського, такі кроки законодавця здійснені, щоб урівноважити нерівне становище сторін в адміністративних справах [24, с. 164].

Висловлена позиція М.Г. Кобилянського викликає в нас дещо інші міркування. По-перше, вона є трохи застарілою, адже правознавець посилається на стару редакцію Кодексу адміністративного судочинства, яка не відповідає повною мірою сучасному стану адміністративно-процесуального закону. Так, згідно з останніми змінами, прийнятими до нього, розподіл судових витрат здійснюється за іншою процедурою – згідно з ч. 2 ст. 139 Кодексу адміністративного судочинства України під час задоволення позову суб'єкта владних повноважень із відповідача стягуються виключно судові витрати суб'єкта владних повноважень, пов'язані із залученням свідків та проведенням експертиз. Що стосується обов'язку доказування, то в цьому сенсі Кодекс адміністративного судочинства не зазнав змін: у ч. 2 ст. 77 встановлено, що в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача.

По-друге, ми не вважаємо, що сторони в адміністративному судочинстві знаходяться в нерівному становищі. В протилежному випадку це суперечило б конституційному принципу рівності перед

законом і судом, а отже, Кодекс було б визнано неконституційним у тій частині, яка регламентує нерівне становище сторін спору. До того ж, не слід, на нашу думку, здійснювати підміну понять і категорій. Зокрема, не варто плутати публічно-владну діяльність, здійснювану з метою виконання публічної функції, задоволення публічного інтересу шляхом реалізації владних повноважень у встановленому на нормативному рівні порядку, за допомогою визначених на нормативному рівні процедур та інструментів – з одного боку, та з іншого – участь суб'єктів владних повноважень у статусі сторони судового процесу, здійснюваного в порядку адміністративного судочинства, де він виконує тільки процесуальні обов'язки та реалізує процесуальні права, визначені у процесуальному законі. Тобто у другому випадку суб'єкт владних повноважень не виконує публічно-владні повноваження, не приймає участь у судовому процесі з метою виконання публічної функції і задоволення публічного інтересу, не застосовує адміністративні процедури та інструменти діяльності публічної адміністрації. Як наслідок, між приватними особами та суб'єктами владних повноважень як сторонами судового процесу не виникає відносин влади-підпорядкування. Натомість вони виступають як рівноправні суб'єкти, кожен із яких має право захистити себе, відстояти свою думку, довести свою правоту, домогтись справедливості щодо них, і жоден із них не має ані привілеїв, ані обмежень, незалежно від того, хто виступає позивачем, а хто – відповідачем. З огляду на це ми переконані, що коли мова йде про процесуальний статус сторін в адміністративному судочинстві, то немає ніякого нерівного становища, жодної нерівності між сторонами. Є дві рівноцінні, рівнозначні для суду сторони, які мають однакові шанси на перемогу в судовій справі.

Що ж стосується аргументів автора про лояльність, застосовану законодавцем по відношенню до приватних осіб – сторін у справах за адміністративними позовами, то ми не розглядаємо їх як такі, що обґрунтовують нерівне становище процесуальних сторін або вказують на зрівняння сторін. На наш погляд, тут йдеться лише про особливості адміністративного процесу, зумовлені специфікою справ, що розглядаються адміністративними судами. Так само кримінальний, цивільний, господарський процеси мають свої особливості, що проявляються в різноманітних процесуальних нюансах. Наприклад, доцільно згадати про відмінності у вимогах до документів, які додаються до позовної заяви, поданої до господарського суду та до суду загальної юрисдикції: згідно з п.1 ч. 1 ст. 164 Господарського процесуального кодексу України [25] позивач повинен додати до позовної заяви документи, що підтверджують відправлення іншим учасникам справи копії позовної заяви і доданих до неї документів; натомість відповідно до ч. 1 ст. 177 Цивільного процесуального кодексу України [26] позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості

відповідачів і третіх осіб. Тим самим даними кодексами встановлено, що для розгляду справ у порядку господарського судочинства позивач повинен самостійно відправити копію позовної заяви відповідачу, а в порядку цивільного судочинства він не робить цього самостійно, передаючи відповідні копії до суду. Аналогічна ситуація має місце і з адміністративним судочинством – воно також має свої процесуальні особливості, сутність і призначення яких не слід зводити до цілей обмежити когось, урівняти або надати привілеї.

Висновки. Отже, наголосимо на тому, що дотримання принципу рівності є обов'язковою вимогою закону, якої зобов'язаний дотримуватись адміністративний суд під час відправлення правосуддя. Разом із тим нормативно-правові акти не закріплюють механізм реалізації цього принципу, способи його дотримання й можливі шляхи порушення, відповідальність за його порушення, процедури контролю за його дотриманням тощо. Припускаємо, що, як і в більшості випадків, певні обов'язки суду стосовно дотримання принципу рівності вгадуються зі змісту відповідних статей. У такому разі можемо запропонувати власний погляд на те, як може реалізовуватись вимога щодо дотримання принципу рівності адміністративними судами, який зміст у неї може бути вкладений та які дії суду вгадуються з нього, а саме:

1) суд повинен неухильно дотримуватись принципу рівності у своїй діяльності;

2) суд зобов'язаний забезпечити рівне ставлення до сторін судового процесу шляхом об'єктивного, неупередженого розгляду справи по суті, не надаючи привілеїв та не здійснюючи обмежень щодо однієї зі сторін процесу;

3) під привілеями можна розуміти надання більших прав, більшого часу для вчинення процесуальних дій, приділення більшої уваги одній стороні порівняно з іншою, задоволення всіх клопотань й вимог незалежно від їх суті, змісту й обґрунтованості тощо;

4) під обмеженнями можна розуміти надання менших прав, меншого часу на вчинення процесуальних дій, приділення меншої уваги порівняно з іншою стороною, ігнорування слів, клопотань, заперечень, пояснень, грубе перебивання тощо;

5) суд повинен забезпечити сторонам однакову можливість реалізувати свої процесуальні права та простежити за належним виконанням процесуальних обов'язків. При цьому таке забезпечення може здійснюватись у різноманітний спосіб, наприклад, шляхом: належної, адекватної, своєчасної реакції суду на дії, висловлювання, клопотання сторін; уважного вислуховування доводів сторін; своєчасного видання ухвал у випадках, встановлених законом; прийняття клопотань, поданих сторонами, тощо. Як показує вивчення судової практики, таке забезпечення може здійснюватись у тому числі і шляхом надання другій із сторін можливості ознайомитись з інформацією з обмеженим доступом, до якої за звичайних обставин є доступ лише в суб'єкта владних повноважень – сторони в адміністратив-

ному судовому процесі (звичайно, якщо ця інформація має стосунок до справи);

б) суд повинен однаково застосовувати й тлумачити норми законодавства в однакових випадках, якщо інше не передбачено законом або не зумовлено об'єктивними обставинами справи та ін.

У такий спосіб, на нашу думку, може реалізуватись вимога стосовно дотримання принципу рівності під час здійснення адміністративного судочинства. Вважаємо, що для вдосконалення чинного

законодавства, створення можливостей для виконання вимоги дотримуватись принципу рівності та можливостей контролю за її виконанням, забезпечення ефективності цієї вимоги на практиці, її реальної дії – необхідно закріпити на нормативному рівні, зокрема запропонованим нами шляхом, зміст принципу рівності в адміністративному процесі, способи його реалізації й забезпечення, а також інші елементи механізму забезпечення рівності громадян перед законом і судом у судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / Р.С. Мельник, В.М. Бевзенко; за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.
2. Коліушко І. Адміністративні суди: для захисту прав людини чи інтересів держави? *Право України*. 2007. № 3. С. 3–8.
3. Косінов С. Адміністративна юстиція як основний юрисдикційний механізм контролю за публічною владою. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 263–271.
4. Решота В.В. Англосаксонська модель адміністративної юстиції. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1(17). С. 208–214.
5. Кравчук Т.О. Становлення, розвиток і завдання адміністративної юстиції в Україні та в деяких зарубіжних країнах. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 4(8). С. 15–25.
6. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
7. Про Рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.
8. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 р. № 1932-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
9. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
10. Кирюхин Д.И. Справедливость как Aequitas и Justitia в философско-правовой мысли Древнего Рима. *Вестник Московского университета. Серия 7. Философия*. 2013. № 3. С. 63–77.
11. Латинсько-український словник. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/290/20.pdf>.
12. Латинські терміни. Юридична енциклопедія: терміни, статті. URL: <http://bihun.in.ua/jurdzherela/juridichna-enciklopedija/latinski-termini/>.
13. Загальна теорія держави і права: [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.
14. Завальнюк В.В. Держава з позицій юридичної антропології. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 13–18.
15. Ромашова А. Генезис наукових поглядів щодо правової природи адміністративної юстиції // 70-та студентська науково-технічна конференція. Секція права та психології: збірник тез доповідей, 16-18 жовтня 2012 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут права та психології. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 23–24.
16. Легка О.В. Міжнародні стандарти адміністративної юстиції в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2018. № 1. С. 69–72.
17. Капля О. «Адміністративна юстиція» як юридичний термін. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 108–110.
18. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
19. Мельник Р.С. Деякі нариси формування наукових поглядів на систему вітчизняного права. *Право і безпека*. 2010. № 3(35). С. 60–65.
20. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / Автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда. К.: Факт, 2003. 146 с.
21. Общее административное право: [учебник] / [С.Н. Бабаев, Т.М. Бялкина, В.В. Гриценко, А.В. Денисов, Г.Д. Денисова и др.]; под ред. Ю.Н. Старилова. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 2007. 848 с.
22. Фиалковская И.Д. Административная юстиция: проблемы теории и правового регулирования. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Право*. 2000. № 1. С. 205–211.
23. Чечот Д.М. Административная юстиция (теоретические проблемы). Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1973. 135 с.
24. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / О.М. Пасенюк, О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов та ін.; за заг. ред. О.М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. 608 с.
25. Господарський процесуальний кодекс України: від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
26. Цивільний процесуальний кодекс України: від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.